

aan de Duitse Orde toebehoorde, maar vergeet helaas te vermelden, dat de andere helft later ook in handen van de Orde is gekomen. Dat de verdere geschiedenis van Gemert maar summier behandeld wordt is de schrijver natuurlijk niet euvel te duiden gezien het doel van de folder.

Er staat echter nog een bewering in over het Gemerts dialect die wij graag voor rekening van de schrijver laten. Er staat nl. letterlijk: "Het Gemerts dialect is nogal afwijkend van de randgemeenten. De langdurige regering van de Duitse Orde -ten tijde van Napoelon opgeheven- heeft zijn sporen in het Gemertse dialect op vele plaatsen achtergelaten."

Als de auteur dit zou kunnen bewijzen, zouden wij hem zeer dankbaar zijn. Vooralsnog komt ons dit voor als een schone theorie, een onwaarschijnlijke theorie zelfs: zou die ene kommandeur (en misschien een paar ridders) hoog verheven boven de nederige dorpelingen, zulk een geweldige invloed hebben gehad op de dagelijkse omgangstaal van de mensen? Bovendien betwijfelen wij of alle kommandeurs Duits hebben gesproken. Zolang niet vaststaat welke woorden alleen in Gemert voorkomen en niet in de "randgemeenten" valt er niets met zekerheid te zeggen over die invloed. Of het Gemertse dialect nogal afwijkt van andere dialecten in de omgeving valt ook nog te bezien. Bovendien, is dat iets bijzonders? Wijkt het Helmondse dialect ook niet erg af van de dialecten in de omgeving?

+

W.J.Vos

VERSLAG VAN DE TRIP NAAR KEULEN OP
ZONDAG 13 OKTOBER 1963

Door allerlei ongelukkige omstandigheden en drukke werkzaamheden van de bestuursleden was het onmogelijk de jaarlijkse excursie eerder te maken. Het bestuur was dan ook aangenaam verrast toen bleek dat de leden zich niet lieten afschrikken door de reeds ver gevorderde herfst. De bus kwam mooi vol. Deze grote belangstelling kon echter

verhinderen dat niet alles van een leien dakje ging. Volgens het programma hadden we bijv. om 8 uur moeten vertrekken, het werd echter bijna 8.30. Voor lieden die met hun ziel onder de arm langs 's Heren wegen lopen omdat zij geen titel voor hun dissertatie kunnen vinden, heeft het bestuur dan ook een suggestie: "Historische, sociologische, economische en psychologische oorzaken van de uitdijing van het 'Gemerts kwartierke'". Toen de koffie in een van de oergermaanse herbergen langs de weg naar Keulen nog niet bruin bleek, terwijl het servies grotendeels elders geleend moest worden, was de ramp niet meer te overzien. In plaats van 11 uur kwamen we om kwart over 12 in Keulen aan. Onze gids van het Verkehrsamt was toen al vertrokken.

Het bestuur sloeg toen aan het improviseren. We begonnen met een wandeling naar het Dionysosmozaiek bij het zuiderportaal van de Dom, dat uit de 2e eeuw na Christus dateert en dat oorspronkelijk de vloer van de eetzaal was in een stadspaleis. Dit ruim 70 m² grote mozaiek geeft een uitstekend beeld van de levens- en feestvreugde in de bloeitijd van het Imperium Romanum.

Daarna togen we naar het Wallraf-Richartz-Museum. Hier bezichtigden wij de werkelijk prachtige collectie schilderijen uit de middeleeuwen, de 16e, 17e en 18e eeuw en uit de moderne tijd. Het deed ons natuurlijk groot genoegen in dit duitse museum zoveel nederlandse kunstenaarsnamen tegen te komen: Jeroen Bosch, Ruysdael, Jan Steen, Gerard Terborch, Rubens, Jordaens, Teniers en zelfs Frans Hals en Rembrandt, de laatste o.a. met een prachtig zelfportret.

Bij gebrek aan een gids zijn we na het museumbezoek, ondanks de belofte van het bestuur de deelnemers niet meer naar de Dom te slepen, toch maar weer naar de kathedraal en de schatkamer gegaan. Vooral in de schatkamer merkten we, dat

we alles toch niet zo goed gezien hadden als we gedacht hadden.

Hierna brachten we nog een bezoek aan de St. Andreaskerk, waarin een crypte is met het gebeente van de H. Albertus Magnus.

Rond zes uur gingen de deelnemers op eigen gelegenheid een restaurant zoeken om daar de inwendige mens te versterken. Tegen negen uur had iedereen genoeg genoten van de Rijnwijn en het duitse bier(????), tenminste toen gingen we terug. Het werd overigens nog ruim 1 uur in de nacht voor we weer bij "De Keizer" arriveerden.

Alles bij elkaar een mooie reis, maar de volgende keer gaan we op tijd vertrekken!!

W.J.Vos

+

HOE ZAG HET KASTEEL VAN GEMERT ER UIT IN DE MIDDELEEUWEN?

Vele leden van onze kring, vooral zij die geen tijd of gelegenheid hebben om in allerlei oude tijdschriften en boeken te snuffelen, zullen zich wel eens afgevraagd hebben hoe het Gemertse kasteel er uitzag toen het nog niet "aloud" was. Zolang pater dr Ed. Loffeld nog niet gereed is met zijn werk over de geschiedenis van Gemert, zullen we ons helaas moeten behelpen met her en der verspreide artikelen in allerlei tijdschriften.

In "Brabants Jaarboek" nieuwe reeks der Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, 's-Hertogenbosch, 1950, pag. 59-77 staat een artikel van de hand van JGN Renaud: Kastelen in Noord Brabant. Als illustratie bij dit artikel vindt men een prent uit 1675 door Val. Klotz.

Na opgemerkt te hebben dat de Duitse Orde eerst toestemming vroeg voor de bouw van een kasteel aan Hertogin Johanna van Brabant, en dat de bouwmeesters van de Duitse Orde kasteelbouwers

van formaat waren, die in Oost-Pruisen geweldige prestaties hadden geleverd, getuige o.a. de ruines van Rheden, gaat Renaud verder:

(ik citeer)"Het huis te Gemert bestond uit een rechthoek, waarvan de lijnen slechts werden onderbroken door het vooruitspringend poortgebouw aan de ingangszijde. Geen hoektorens die een flankering mogelijk maakten noch een zware hoofdtoren. Tenminste, de afbeeldingen geven geen aanleiding tot vermoedens in deze richting. Een binnenplein verschafte, zoals gewoonlijk, de gelegenheid om de vertrekken door behoorlijke vensters te doen verlichten. Aan de buitenkant ontwaart men slechts kleine vensters met het oog op de verdediging. De tussenmuren der woonruimten eindigden in trapgevels, gelijk de afbeeldingen bewijzen. Twee traptorens, tegenover elkaar in de hoeken van het binnenplein, verzorgden de verbinding met de verdiepingen. Op minstens drie buitenhoeken van het complex waren hangtorens aangebracht; ook op de hoeken van het poortgebouw bespeurt men ze. (Niet het poortgebouw van nu aan de Hoef; het gebouw waarover hier gesproken wordt zat vast aan het hoofdgebouw-het bekende hoefijzer- dat toen dus geen hoefijzervorm had, maar vierkant was met een binnenplein. W.J.V.).

Een rondlopend boogfries, misschien een aanwijzing voor een overdekte weergang, verlevendigde de gesloten gevels. Maar van dit alles is niet veel overgebleven. De vleugel aan de ingangszijde is met het poortgebouw geheel verdwenen, evenals de traptorens. In de drie vleugels is het muurwerk tot aan de hoofdverdieping oud; de kelderruimten zijn in hoofdzaak ongewijzigd gebleven. Tekenend voor de tijd van het ontstaan is het feit dat niets op de aanleg van een donjon wijst. De muren zijn zwaar, meer dan twee meter! Bij de bouw heeft men dus rekening gehouden met het primitieve geschut van omstreeks 1400. Alleen al door de zwaarte van

van zijn muren is Gemert zeker als een "starre huus" van importantie te beschouwen" (blz.68)

Na er nog op gewezen te hebben, dat de voorburch van het Gemertse Kasteel omstreeks 1650 was uitgegroeid tot een bekoorlijk geheel, zegt schrijver nog iets over het hoekpaviljoen uit 1434, meestal minder juist donjon genoemd. Ik citeer: "Het architectonisch zo belangrijke hoekpaviljoen met zijn hoge trapgevels en hangtorens, ook wel donjon genoemd, is gelukkig gespaard; ook het blendende gedeelte met de poort is nog oud werk. Zeker voeren hier de militaire eisen niet meer de boventoon. Hier is iets ontstaan, dat aan de rijke militaire architectuur van zuidelijker streken herinnert en voedsel geeft aan onze neiging tot een romantische opvatting van het feodale tijdperk" (blz.69)

Het gedeelte uit 1391 (toen gaf hertogin Johanna althans toestemming voor de bouw) waarover Renaud hier spreekt, is in 1740 in achttiende eeuwse renaissancestijl verbouwd. Het verloor zijn vierkante vorm doordat de ingangsvleugel verdween.

W.J.Vos

+++++

KLEEDERDRACHTEN UIT GEMERT vóór 100 JAAR

In een bekend boek, uitgegeven in het jaar 1857, verlicht met prachtige platen van Valentijn Bing en Braet von Ueberfeldt, getiteld "Nederlandsche Kleederdragten" komt de volgende tekst voor (bij plaat V):

"Landbouwers uit de Meijerij van 's-Hertogenbosch, provincie Noord-Brabant, uitgaande om veldarbeid te verrigten. Het gebruik van den os als trekdier, zoo voor de kar als den ploeg, is in deze landstreek bij den geringeren landman vrij algemeen. De op deze plaat voorgestelde boer draagt de vroeger hier algemeene kleding, thans nog alleen in den winter en bij de meer bejaarden in gebruik, terwijl bij den jongeren boer een pet, een blaauw